

كَلَامُ الْإِسْلَامِ

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده‌ی روانشناسی و علوم تربیتی

بررسی تطبیقی مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاه‌ها و مؤسسات
آموزش عالی کشورهای ایران، ژاپن، سوئد و آلمان

استاد راهنما: جناب آقای دکتر احمد آقازاده

استاد مشاور: جناب آقای دکتر عباس عباس پور

دانشجو: مصطفی مستکملی

چکیده

پژوهش حاضر در مورد بررسی تطبیقی مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای ایران، ژاپن، سوئد و آلمان می باشد. در فصل اول به طور مفصل از چگونگی طرح تحقیق سخن به میان آمده است. در فصل دوم به ادبیات تحقیق و بررسی پیشینه تحقیق و جمع آوری اطلاعات پرداخته شده که برای جمع آوری اطلاعات از منابع اینترنتی و کتابخانه ای، مراجعه به مؤسسات مرتبط با نظام آموزش عالی استفاده شده است. روش های پژوهشی مورد استفاده در این تحقیق عبارتند از الف) روش تاریخی ایساک کندل باشد که مشتمل بر سه مرحله: فهرست مطالب مبتنی بر توصیف و تشریح، کاربرد تاریخی و انتخاب اصلح و ب) روش توصیفی-تحلیلی مبتنی بر تجزیه و تحلیل مقایسه ای براساس روش جرج زی. اف بردی شامل مراحل: توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه می باشد.

سوالات تحقیق شامل:

۱. سیر تحول نظام آموزش عالی و دانشگاه ها از منظر تحول تشکیلات اداری و آموزشی در کشورهای ایران، ژاپن، سوئد و آلمان چگونه بوده است؟
۲. متولیان تشکیلات اداری در مدیریت آموزش عالی و دانشگاه های فوق الذکر کدامند؟ وظایف و اختیارات آن ها چیست؟
۳. متولیان تشکیلات آموزشی در مدیریت آموزش عالی و دانشگاه های فوق الذکر کدامند؟ وظایف و اختیارات آن ها چیست؟
۴. در مدیریت و اداره امور دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای فوق الذکر پژوهش چه جایگاهی دارد؟
۵. مهمترین چالش های پیش روی مدیریت آموزش عالی و دانشگاه های فوق الذکر چیست؟
۶. آرا و اندیشه های نوین حاکم بر مدیریت آموزش عالی و دانشگاه های فوق الذکر کدامند؟
۷. وجوه متفاوت و متشابه مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی در کشورهای فوق الذکر چیست؟

۸. چه اصولی بر مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای فوق

الذکر حاکم است؟

در فصل چهارم داده های تحقیق را مورد بررسی قرار داده ایم و به بررسی سوالات پرداخته ایم، کوشش بر آن بوده است که هر یک از سوالات را به شیوه پژوهش تطبیقی تحلیل شود و در آخر پژوهش، پیشنهادات کاربردی منبعت از یافته های تحقیق می باشد که به منظور طرح چشم اندازها و راهکارهای نوین در جهت اصلاحات نظام آموزش عالی کشورمان ارائه گردیده است. علاوه بر این در این فصل به محدودیت هایی که پژوهش حاضر با آن مواجه بوده و پیشنهاداتی برای انجام پژوهش های آینده اشاره شده است.

نتایج این پژوهش نشان می دهد که مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی کشورمان ایران در مقایسه با کشورهای ژاپن، سوئد و آلمان با معضلات و نقاط ضعفی روبروست که به منظور کاهش نقاط ضعف، اصول کلی ذیل که هرکدام دربرگیرنده برنامه های کاربردی می باشند و به تفصیل مورد بحث قرار گرفته اند باید مطمح نظر مسئولین و دست اندرکاران قرار گیرند:

۱. اصل عدم تمرکز آموزشی و مشارکت تمامی ذی نفعان (اعضای هیأت علمی، دانشجویان، صنایع

و بخش خصوصی و...) در مدیریت و اداره امور دانشگاهها و موسسات آموزش عالی

۲. اصل پژوهش محوری هرگونه اصلاحات و بهسازی مدیریتی

۳. اصل تصویب لوایح قانونی و تضمین اجرایی شدن این قوانین

واژه های کلیدی: مطالعه تطبیقی، مدیریت، تشکیلات اداری و آموزشی، دانشگاه، آموزش عالی

فهرست مطالب

۹.....	فصل اول: کلیات تحقیق.....
۱۰.....	مقدمه.....
۱۱.....	بیان مسئله.....
۱۴.....	اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۱۵.....	اهداف پژوهش.....
۱۶.....	سوال های پژوهش.....
۱۷.....	تعریف مفاهیم و واژگان.....
۲۰.....	فصل دوم: ادبیات تحقیق.....
۲۱.....	مبانی نظری.....
۲۱.....	الگوی دیوان سالاری.....
۲۳.....	الگوی سیاسی.....
۲۵.....	الگوی مشارکتی.....
۲۵.....	پیشینه پژوهش در داخل.....
۳۲.....	پیشینه پژوهش در خارج از کشور.....
۳۴.....	جمهوری اسلامی ایران.....
۳۵.....	نگاهی اجمالی بر اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران.....
۳۵.....	روند تحولات آموزش عالی ایران.....
۴۴.....	ساختار آموزش عالی ایران.....
۴۷.....	نظام تحصیلی آموزش عالی.....
۴۷.....	جذب و گزینش دانشجویان.....
۴۷.....	اداره و مدیریت نظام آموزش عالی.....
۴۹.....	روسای دانشگاه در ایران، وظایف و اختیارات.....
۵۰.....	معاونان دانشگاه.....
۵۱.....	شرح وظایف معاونان دانشگاه.....

۵۵.....	هیأت رئیسه دانشگاه.....
۵۶.....	وظایف و اختیارات هیأت رئیسه دانشگاه.....
۵۷.....	مدیریت دانشکده ها و آموزشکده ها.....
۵۷.....	وظایف رئیس دانشکده یا آموزشکده.....
۵۸.....	شورای دانشگاه.....
۵۸.....	وظایف و اختیارات شورای دانشگاه.....
۵۹.....	گروههای آموزشی.....
۶۱.....	اعضای هیأت علمی.....
۶۳.....	تأمین مالی آموزش عالی.....
۶۳.....	فقدان استقلال لازم دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی.....
۶۶.....	پژوهش در دانشگاه های ایران.....
۶۹.....	رشد اعتبارات پژوهشی دانشگاه ها، روزنه امیدی به توسعه کمی و کیفی پژوهش.....
۷۱.....	ژاپن .....
۷۲.....	نگاهی اجمالی بر اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ژاپن.....
۷۲.....	روند تحولات آموزش عالی در ژاپن.....
۷۸.....	ساختار آموزش عالی در ژاپن.....
۷۹.....	انواع مؤسسات آموزش عالی در ژاپن.....
۸۳.....	نظام ورودی و تحصیلی آموزش عالی.....
۸۵.....	دانشجویان خارجی.....
۸۵.....	تحصیل در خارج از کشور.....
۸۵.....	اداره و مدیریت نظام آموزش عالی.....
۸۹.....	ارتباط دانشگاه و صنعت در ژاپن.....
۹۱.....	کارکنان آموزشی (اعضای هیأت علمی).....
۹۲.....	تأمین مالی آموزش عالی.....

پژوهش در دانشگاه های ژاپن..... ۹۳

سوئد..... ۹۴

نگاهی اجمالی بر اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی سوئد..... ۹۵

روند تحولات آموزش عالی در سوئد..... ۹۶

ساختار آموزش عالی در سوئد..... ۹۹

نظام ورودی و تحصیلی آموزش عالی..... ۱۰۰

اداره و مدیریت نظام آموزش عالی..... ۱۰۱

سازمان ملی آموزش عالی..... ۱۰۲

مدیریت درون سازمانی..... ۱۰۳

کارکنان آموزشی (هیأت علمی)..... ۱۰۵

تأمین مالی آموزش عالی..... ۱۰۵

سیستم حمایت مالی از دانشجویان..... ۱۰۶

پژوهش در دانشگاه های سوئد..... ۱۰۷

نهادهای مرکزی تحقیقات آموزشی..... ۱۰۸

آلمان..... ۱۱۰

نگاهی اجمالی بر اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آلمان..... ۱۱۱

روند تحولات نظام آموزش عالی آلمان..... ۱۱۱

ساختار آموزش عالی آلمان..... ۱۱۶

نظام تحصیلی آموزش عالی..... ۱۱۶

نهادهای تاثیر گذار در تدوین قوانین آموزشی..... ۱۱۷

اداره و مدیریت آموزش عالی..... ۱۱۹

اداره سازمانی..... ۱۲۱

وظایف و موقعیت کارکنان آموزشی دانشگاه ها..... ۱۲۳

تأمین منابع مالی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی..... ۱۲۴

پژوهش در دانشگاه های آلمان..... ۱۲۵

مشارکت آلمان در ششمین برنامه توسعه تحقیق و تکنولوژی اروپا..... ۱۲۶

فصل سوم: روش شناسی تحقیق..... ۱۲۸

الف: نوع روش تحقیق..... ۱۲۹

ب) روش گردآوری اطلاعات..... ۱۳۰

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات..... ۱۳۱

بررسی سوال اول..... ۱۳۲

بررسی سوال دوم..... ۱۳۸

بررسی سوال سوم..... ۱۵۳

بررسی سوال چهارم..... ۱۵۶

بررسی سوال پنجم..... ۱۵۹

بررسی سوال ششم..... ۱۶۳

بررسی سوال هفتم..... ۱۶۵

بررسی سوال هشتم..... ۱۶۷

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری..... ۱۷۲

پیشنهادهای پژوهشی..... ۱۷۶

محدودیت و تنگنا ها..... ۱۷۶

منابع..... ۱۷۷

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

عصر حاضر را عصر انفجار دانش و شتاب فزاینده تغییرات دانسته اند لذا در این برهه زمانی اگر بخواهیم با تغییرات همگام شده و از آن ها به عنوان فرصت های مغتنم در جهت پیشرفت و بالندگی بهره گیریم باید به تولید فکر و اندیشه بپردازیم که این مهم از رسالت های خطیر آموزش عالی است. طرح مسائل و بحث درباره ویژگی های آموزش عالی به عنوان نقطه اوج کل نظام آموزشی که به میزان زیادی جهت دهنده دستگاه تربیتی نیز هست (آقازاده، ۱۳۸۶، ص ۳) حائز اهمیت بسیار است. نظام آموزش عالی برای اینکه بتواند به بهترین وجه تمامی رسالت های خود را به انجام برساند باید در وهله اول خود دارای یک نظام قوی مدیریتی باشد که این مهم از طریق آسیب شناسی نظام مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی با پژوهش در این حوزه حاصل می شود.

برجسته ترین پژوهش هایی که نقش چشمگیری در راهگشایی مسائل پیش روی تعلیم و تربیت دارند مطالعات تطبیقی می باشد. امروزه در سطح بین المللی این اعتقاد بس راسخ پدید آمده است که توسعه و بازسازی تحول زا و اصلاحات ریشه ای نظام تربیتی سخت نیازمند بینش و بصیرتی است که از این گونه بررسی ها حاصل می شود (توما، ۱۳۷۸، ص ۴). توجه به کوشش هایی در زمینه شناسایی رهاوردها و گرایش های عمده حاصل از اصلاحات اخیر آموزشی حاکی است که ملت ها با هر نظام سیاسی، اجتماعی پیشرفته و در حال پیشرفت به این نتیجه رسیده اند که شناخت مسائل آموزش و پرورش و سپس چاره جویی برای حل و فصل آن باید شرط اولیه و اساسی هر سیاست آموزشی و فرهنگی باشد، به همین لحاظ بر لزوم شناخت و تنگناهای آموزش، قبل از هر گونه اصلاحات آموزشی تأکید دارند (آقازاده، ۱۳۸۶، ص ۱۲۴).

به واسطه مطالعه تطبیقی در حیطه مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی می توان آسیب ها و چالش های جهانی این حوزه را مشخص ساخت و با بهره گیری اصولی از آرا و اندیشه های نوین حاکم بر مدیریت نظام آموزش عالی در جهان و مقایسه آن ها با نظام مدیریت آموزش عالی کشور به کشف اصول حاکم بر مدیریت

نظام آموزش عالی دست پیدا کرده و از آن ها به عنوان پایه هایی در جهت تدوین الگوی مدیریتی در این نظام بهره گرفت.

بیان مسئله

در روزگار ما که آن را به زیور نام عصرپیچیده سیاره ای آراسته اند تغییرات سریع علم و تکنولوژی فضایی را به بسیاری از مردم به صورتی مبهم حس می کنند که گذار امور با شتاب فوق العاده ای پیش می رود و نگران آنند که دیگر نتوانند تغییر را مهار و خود را با آن سازگار نمایند. به زعم آلون تافلر شتاب تغییر اکنون به جایی رسیده است که هرچه توسن خیال را به جولان درآوریم باز به نظمان غیرعادی می نماید و اکنون مسئله شتاب تغییر یکی از مهم ترین نیروهای اجتماعی و در عین حال ناشناخته ترین آن هاست (تافلر، ۱۳۷۹، ص ۳۳).

تغییر و شتاب فزاینده آن تحولات بسیاری را در نیازها و انتظارات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در جوامع امروز بوجود آورده و نهادهای اجتماعی را تا حدی دچار تزلزل کرده است. حال اگر بخواهیم آینده ای را که در افق سرمی زند مهار کنیم، به ابزارهای نوین و نیرومند فکری، نظریه های نوین دگرگونی و علیت که بتوانند نظام نوین و پیچیده اجتماعی - سیاسی را تبیین کنند، به نظام های نوین رده بندی و طبقه بندی، به مدل های نوینی که ما را در برقراری ارتباط میان همه این داده های پراکنده و آشفته، که ما را به غرق شدن و فلج کردن تهدید می کند کمک نماید، نیاز خواهیم داشت (تافلر، ۱۳۷۰، ص ۳۰۳) که این مهم را باید در بطن آموزش عالی و رسالت های آن جست.

همانطور که مبرهن است آموزش عالی و بالاخص دانشگاه ها نیروی محرکه آگاهی بخش و برج فرماندهی فکر جوامع اند و از آن ها به عنوان اجتماع اندیشمندان و دانش پژوهان و مرکز تحول و تغییر اجتماعی یاد می کنند (فیوضات، ۱۳۸۲، ص ۵۱) که بیشترین تأثیرات را از تحولات منبعث از تغییر پذیرا می باشند و در عین حال عمیق ترین تأثیرات را بر این روند دارند. آموزش عالی برای همگامی و پاسخگویی به این تحولات رسالت های خطیری در حوزه های ذیل برعهده دار است:

- آرمان ها ونظام ارزشی جامعه
- تولید وغنا بخشی دانش و فرهنگ کشور
- اشاعه آزادانه افکار ،دموکراسی ووحدت ملی
- تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور
- هدایت و راهبری مشارکت فکری مردم در اداره جامعه
- تسریع وتسهییل فرایند توسعه اقتصادی ،اجتماعی وفرهنگی کشور
- تسهییل در برقراری روابط علمی ،فرهنگی،سیاسی واقتصادی در سطح منطقه وجهان(قورچیان وخورشیدی،۱۳۷۹).

با عنایت به این مهم که دانشگاه ها وموسسات آموزش عالی برای جامه عمل پوشاندن به رسالت های فوق باید تحول را سرلوحه کلیه امور قرار دهند،لذا تعمق ،تفکر وپژوهش در حوزه آموزش عالی ،فرصت ها وچالش های آن اجنتاب ناپذیر می نماید.

از آنجا که برای تولید اندیشه وایجاد زمینه انتقاد ومسئله گشایی دراین حوزه نیازمند بررسی همه جانبه ودیدنی سیستمی هستیم ومطالعات تطبیقی که ویژگی بارز آن ها توجه به ابعاد گوناگون پدیده های تربیتی است در این زمینه راهگشاست.در این مطالعات،تطبیقی،این نکته حائز اهمیت است که به علت پیچیدگی جریان تعامل وتعاطی نظام آموزشی از یک سو با انسان که هدف تربیت است واز سوی دیگر با نظام های دیگر فلسفی،اجتماعی،اقتصادی وسیاسی ،به ویژه در مطالعات فراملتی،باید اجزا یا پدیده های تربیتی یک نظام را با اجزا ومتغیرهای نظام های دیگر داراست جهت مطالعه برگزید که از این مهم تحت عنوان اصل انتخاب واحدهای محدودتر وانتخاب اصلح متغیرها در مطالعات تطبیقی یادشده است(آقازاده،۱۳۸۲،ص۳۰).با توجه به این اصل به منظور ژرف نگری وپژوهش خردمندانه در رابطه با دانشگاه ها وموسسات آموزش عالی باید جزیی(واحدی)را جستجو .به عنوان اصلح مورد مذاقه قرار داد که بیشترین تأثیر را در کارکرد مطلوب این نهادها داشته باشد.از آنجا که درپیشبرد امور وحصول اهداف ورسالت های دانشگاه ها وموسسات آموزش عالی ،مدیریت وتشکیلات اداری وآموزشی نقش بسزایی ایفا می کند وبه عنوان مرکز تصمیم گیری راهبردی

مطرح است، آسیب شناسی نظام آموزش عالی (دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی) از منظر مدیریت حاکم بر آن می تواند کانون مباحث و پژوهش های بسیار باشد.

اهمیت نقش مدیریت در پیشبرد اهداف آموزش عالی همواره طرف توجه صاحب نظران آموزش عالی بوده است. فقدان مدیریت، استعداد های موجود در نظام مزبور و روحیه جدیت و اشتیاق را از بین می برد و موجب بروز بی هدفی و سردرگمی در مراکز آموزش عالی می شود. از سوی دیگر مدیریت صحیح باعث می گردد که توانایی های اعضای هیأت علمی و دیگر نیروهای انسانی دانشگاه ها که از نظام آموزش عالی بهره کافی می برند، ارتقا یابد و منصفه ظهور برسد. اعضای هیأت علمی برجسته به مدیران توانا خوشامد می گویند. مدیران مؤثر نیز به نوبه خود موجب جذب و ارتقا اعضای هیأت علمی توانا می شوند (آراسته، ۱۳۸۰).

نظام مدیریت آموزش عالی نیز به دلیل پیچیدگی و تنوعی که با آن روبروست در اداره دانشگاه ها نیازمند نگرشی است که به همه ابعاد توجه نموده و به جای ساده سازی و تقلیل گرایی امور به درک و فهم مسائل جهت تبیین، پیش بینی و حتی کنترل پدیده های آموزش عالی بپردازد در دنیای کنونی، برداشت سطحی و سنتی از پدیده های آموزش عالی معاصر، به اتخاذ راهکارهای غیرمنطقی و کوتاه نگرانه منجر خواهد شد. دستیابی به دیدگاه های جامع، عمیق، منعطف، پویا و سیستمی، نیازمند اداره علمی نظام آموزش عالی است. بدین معنی که ضروری است مسائل را از دیدگاه علمی بررسی و از برخوردهای شخصی و ذهنی و تفکر در خلأ اجتناب نمود (هیرش و وبر، ۱۳۸۱).

حال که نقش حیاتی مدیریت در دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی در جهت ارتقای کیفی کارکرد این نهادها مشخص شد، ضروری است که به مطالعه مدیریت در نظام آموزش عالی ایران بپردازیم و در پرتو مقایسه تطبیقی مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی کشورمان و سایر کشورها با ارزیابی مبتنی بر واقعیت نگری و پرهیز از خودشیفتگی فرهنگی منبعث از قوم گرایی ایدئولوژیکی و تمایلات ناسیونالیستی افراطی به کشف حقایق، مسائل و چالش های مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی کشورمان بپردازیم. لذا در پژوهش حاضر قصد بر آن است به بررسی تطبیقی مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی ایران با کشورهای ژاپن، سوئد و آلمان که

در زمینه آموزش عالی پیشرو و صاحب تجارب ناب اند بپردازیم تا از رهگذر این مطالعات بتوانیم بصورتی مطلوب در جهت استقرار نظام مدیریتی کارآمد در آموزش عالی گام برداریم.

اهمیت و ضرورت پژوهش

برای روشن شدن اهمیت و ضرورت پژوهش تطبیقی در حوزه مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی می توان دلایل زیر را مطرح نظر قرارداد:

نخست آنکه پژوهش حاضر برآن است تا برمبنای دسترسی به آخرین دستاوردهای موجود در حوزه مدیریت مطالعه را به انجام رساند. اطلاعات و تجارب ارزشمندی که با تلاش های علمی، منسجم و منطقی سایر جوامع و عنایت فرهیختگان و اندیشمندان جهان حاصل شده است و این امکان را فراهم می آورد تا به جای توصیف های صوری به تحلیل کارکردهای واقعی نظام های آموزشی پرداخته شود. ویژگی بارز این مطالعه در حوزه مدیریت این است که رسالتی را برای نظام مدیریتی تعریف نموده و آن توجه به تمامی عوامل و فاکتورهای تأثیرگذار بر حوزه مدیریت است.

ازسوی دیگر می توان به قدرت روش شناسی تحقیق اشاره کرد که مبتنی بر رویکرد تطبیقی است. از آنجایی که مطالعات تطبیقی را محل تلاقی رشته ها می نامند ویژگی برجسته این روش شناسی این است که این رویکرد از یک روش خاص در مطالعه استفاده نمی کند بلکه برحسب موضوع از بین شقوق مختلف، شق احسن را برگزیده و همین امر باعث می گردد تا در فرایند شناخت به دیدی جهان شمول و شناختی بی همتا دست یافته و به دلیل خاصیت دیدگاه همه جانبه و سیستمی زمینه انتقاد و مسئله گشایی را در مورد پدیده ها فراهم می آورد.

سرانجام یافته های پژوهش حاضر می تواند مبنای کاربردی بیابد؛ یافته هایی که برای جامعه دائماً در حال تغییر امروز نه تنها ضرورتی انکارناپذیر بلکه الزامی است. این گونه یافته ها از یک سو الگوهای عملی و تعریفی نو ارائه می دهد از دیگر سو قدرت کاربردی تحقیقاتی از این دست، سبب ساز گریز از سکون و ایستایی نظام گردیده و به سیستم پویایی می بخشد.

اهداف پژوهش

هدف کلی: مطالعه تطبیقی مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای ایران، ژاپن، سوئد و آلمان به منظور ارائه اندیشه های نوین و راهکارهای کاربردی با استفاده از یافته های پژوهش در جهت استقرار نظام مدیریتی کارآمد در آموزش عالی ایران

اهداف جزئی:

- مقایسه تحلیلی سیر تحول نظام آموزش عالی و دانشگاه ها از منظر تحول تشکیلات اداری و آموزشی در کشورهای ایران، ژاپن، سوئد و آلمان.
- مقایسه تحلیلی جایگاه پژوهش در مدیریت و اداره امور دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای مورد مطالعه.
- شناسایی متولیان مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای مورد مطالعه.
- مقایسه تحلیلی چالش های پیش روی مدیریت و اداره امور دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای مورد مطالعه.
- مقایسه تحلیلی آرا و اندیشه های نوین حاکم بر مدیریت و اداره امور دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای مورد مطالعه.
- استخراج و استنباط اصول حاکم بر و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای مورد مطالعه.

سوالات پژوهش

بی تردید شکل گیری هر پژوهشی ریشه در سؤالهایی دارد که در ذهن پژوهشگر در خصوص پدیده مورد بررسی جرقه می زند و همین سؤالات است که تبدیل به فرضیه های قابل آزمون می شود.

۹. سیر تحول نظام آموزش عالی و دانشگاه ها از منظر تحول تشکیلات اداری و آموزشی در کشورهای ایران، ژاپن، سوئد و آلمان چگونه بوده است؟
۱۰. متولیان تشکیلات اداری در مدیریت آموزش عالی و دانشگاه های فوق الذکر کدامند؟ وظایف و اختیارات آن ها چیست؟
۱۱. متولیان تشکیلات آموزشی در مدیریت آموزش عالی و دانشگاه های فوق الذکر کدامند؟ وظایف و اختیارات آن ها چیست؟
۱۲. در مدیریت و اداره امور دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای فوق الذکر پژوهش چه جایگاهی دارد؟
۱۳. مهمترین چالش های پیش روی مدیریت آموزش عالی و دانشگاه های فوق الذکر چیست؟
۱۴. آرا و اندیشه های نوین حاکم بر مدیریت آموزش عالی و دانشگاه های فوق الذکر کدامند؟
۱۵. وجوه متفاوت و متشابه مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی در کشورهای فوق الذکر چیست؟
۱۶. چه اصولی بر مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشورهای فوق الذکر حاکم است؟

تعریف مفاهیم و واژگان

آموزش عالی: به دوره ای از تحصیلات اطلاق می شود که بعد از دوره متوسطه ادامه دارد. آموزش عالی به دو شکل وجود دارد: ۱- آموزش عالی کوتاه مدت که به مدت دو سال با هدف تامین مهارت دانش و معلومات مورد نیاز دانشجویان در راستای نیازهای جامعه بویژه بازار کار ارائه می شود و به دریافت گواهینامه فوق دیپلم منتهی میشود. ۲- آموزش عالی بلند مدت که حداقل چهار سال طول می کشد و به اخذ درجه لیسانس منتهی می گردد. علاوه بر آن دوره های فوق لیسانس و دکتری نیز در دانشگاه ها دایر است (آقازاده، ۱۳۸۳، ص ۱۰۲-۱۰۳).

موسسات آموزش عالی: سازمانی است که از بین دارندگان دیپلم متوسطه یا بالاتر دانشجو می پذیرد و به فارغ التحصیلان خود مدرک کاردانی و یا بالاتر می دهد. این سازمان ممکن است تنها شامل یک مرکز آموزش عالی مستقل مانند آموزشکده فنی و یا دانشکده باشد که از نظر سازمان اداری و آموزشی مستقل باشد و یا مجموعه ای از دانشکده ها که یک دانشگاه را تشکیل می دهند (رادمرزی، ۱۳۷۷ ص ۲۹).

دانشگاه: نظامی است که تنها عناصر و اجزای سازمان یافته و وابسته به هم تشکیل شده است و عناصر آن در ارتباط متقابل با یکدیگر و با عوامل محیطی برای رسیدن به هدفهای از پیش تعیین شده فعالیت می کنند و در نظامهای کلان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و سیاسی جامعه محاط است. از این رو دانشگاه به عنوان یک نظام اداری، دارای فرایند درون داد و برون داد است. درون داد نظام دانشگاه شامل منابع انسانی (دانشجو، اعضای هیئت علمی، کارمندان اداری و خدماتی) هدفها و برنامه ها، تجهیزات و منابع مالی است. فرایند آن نیز شامل فعالیت های آموزشی و تدریسی، یادگیری، تحقیقات، سازماندهی و خدمات است. سرانجام برون داد دانشگاه دانش آموختگان است که انتظار می رود دارای دانش و مهارت و نگرش های ویژه باشند. همچنین دانش جدید و ارائه خدمات در نتیجه ارزشیابی برون داد و تولیدات دانشگاه در پس خوراند و دوره بعد وارد نظام می شود و موجب پویایی آن می گردد (تقی پور ظهیر، ۱۳۷۵، ص ۱۰). در تعریفی دیگر دانشگاه بدین صورت تعریف شده است: به موسسات مستقل و خودگرداننده آموزش عالی گفته می شود که به تدریس پیشرفته و تسهیلات پژوهشی می پردازد و مسئولیت اعطای گواهینامه های عالی را به عهده دارد. (فرمهینی فراهانی، ۱۳۷۸، ص ۶۱۹).

مدیریت آموزش عالی: عبارتست از فرایند به کارگیری منابع انسانی، مادی و کالبدی (دانشجو، استاد، کارکنان اداری و... منابع مالی، امکانات و تجهیزات) دانشگاه برای نیل به اهداف آن از طریق کارکردهای برنامه ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل (جباری، ۱۳۸۳، ص ۲۳).

اصول: اصول جمع اصل است به معنی منشأ و مصدر اشیا و اعمال است (شعاری نژاد، ۱۳۷۷، ص ۲۷۶). دکتر هوشیار اصل را به معنی ملاک و مبنای کار به کار می برد. اصول هم عبارتست از

تکیه گاه های نظری که از عوامل موجود در حیات استخراج شده است و هم آن را به عنوان ملاک عمل باید در نظر گرفت (شریعتمداری، ۱۳۸۶، ص ۹). در پژوهش حاضر مقصود از اصول آن گونه مبانی عقلانی و آن گونه مقیاس ها و معیارهایی است که مصلحان آموزشی در کشورهای مختلف بخصوص در زمینه مدیریت و تشکیلات اداری و آموزشی بکار گرفته اند و در روند اصلاحات و شکل گیری نهضت های جدید در این کشورها نقشی کلیدی داشته اند. در پرتو کشف این اصول و تبیین آن ها، می توانیم زمینه را برای بهره گیری از تجارب ناب این کشورها در جهت توسعه و اصلاحات آموزشی کشورمان از طریق ارایه پیشنهادات کاربردی فراهم سازیم.

تشکیلات: تشکیلات را می توان گروهی از افراد که گرد هم می آیند تا سیاست و خط مشی های مشترکی را به کار گیرند برای دستیابی به هدف های مشترکی بکشند (زاهدی و همکاران، ۱۳۸۳، ص ۲۶۹). در توصیفی دیگر تشکیلات را می توان ساختار و روابط بین واحدها در سازمان ها دانست.

مطالعه ی تطبیقی: در حیطه ی آموزش و پرورش مقایسه یا تطبیق می تواند بین رویداد های آموزشی در داخل یک نظام آموزش و پرورش و یا در سطح وسیع تری و ویژگی های گوناگون یک نظام تربیتی را با نظام های تربیتی ممالک دیگر مورد تأیید قرار دهد. (آقازاده، ۱۳۸۲، ص ۶۵). همچنین می توان گفت موضوع مقایسه، تجزیه و تحلیل و توضیح شباهت ها و تفاوت های بین دو پدیده، یا نهاد است. طبیعی است که تفاوت ها و شباهت ها باید با موضوعات مورد نظر مربوط بوده و در متن آنها قرار داده شوند. (کوی، ۱۳۸۶، ص ۶).

فصل دوم

ادبیات تحقیق

مبانی نظری

دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی مسئول فراهم سازی آموزش و یادگیری در راستای توسعه ی همه جانبه جوامع هستند. یک دانشگاه یا هر نهاد علمی دیگر به عنوان یک سیستم از چندین زیر نظام تشکیل شده است. یکی از این زیر نظام ها و البته اساسی ترین آنها ، نظام مدیریتی و تشکیلات اداری و آموزشی می باشد. پیچیدگی جوامع و تغییرات سریع و غیرقابل پیش بینی در ماهیت فعالیت سازمان های علمی در عصر جهانی شدن بیش از پیش وجود مدیریت اثربخش را برای اداره دانشگاهها طلب می کند. در این برهه دانشگاهها دیگر نمی توانند بدون شیوه های نوین رهبری فعالیت های خود را سازماندهی و با محیط ارتباط برقرار کنند و پاسخگوی نیازهای اجتماعی باشند.

برای شناخت بهتر اداره دانشگاه ها، الگوهای مختلفی طراحی شده است به منظور شناخت بیشتر نظام آموزش عالی و دانشگاهها به بررسی سه الگوی دیوان سالاری، سیاسی و مشارکتی می پردازیم.

الگوی دیوان سالاری: یکی از مؤثرترین نظریه ها در توصیف سازمان های دیوان سالارانه، نظریه ماکس وبر است. وی ویژگی سازمان های دیوان سالارانه را واجد بودن شبکه هایی از گروه های اجتماعی می داند که با اهدافی مشخص جهت بهره وری، فعالیت می کنند. نظام دیوان سالاری برائول عقلانیت مبتنی است – برخلاف اصول و معیارهایی همچون وابستگی حزبی، گروهی و خانوادگی؛ دوستی یا وفاداری به مدیر ساختار سلسله مراتبی این سازمان ها از طریق سلسله مراتب و نظام های ارتباطی رسمی به هم پیوند می خورند. دیوان سالاری آن گونه که وبر از آن یاد می کند، شامل عناصری چون: استخدام رسمی، انتصاب از سوی مقامات بالا، حقوق و مزایا و توانایی و تخصص به عنوان معیاری برای ارتقا است. برخی از محققان پیشنهاد کرده اند که اداره دانشگاه ها را با الگوی دیوان سالاری بهتر می توان هدایت کرد. آن ها چندین ویژگی برای دانشگاه ها ذکر کرده اند که با ویژگی های این الگو همخوانی دارند:

- مسئولان و متخصصان از سوی مقامات بالا منصوب می شوند؛
- امنیت شغلی با استخدام رسمی تضمین شده است؛